

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Ruská federace a NATO

Jana Gábová

Plzeň 2011

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

Ruská federace a NATO

Jana Gábová

Vedoucí práce:

PhDr. Pavel Hlaváček, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2011

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, prosinec 2011

Obsah

1. ÚVOD.....	5
1. 1. Shrnutí literatury	6
2. NATO – základní charakteristika.....	7
3. Varšavská smlouva – její vznik a cesta k zániku.....	10
4. Vývoj vztahů Ruské federace a NATO po skončení studené války.....	13
5. Úloha NATO při kontrole jaderného zbrojení a systému PRO.....	15
5. 1. Smlouvy uzavřené mezi Spojenými státy a Ruskou federací	15
5. 1. 1. Smlouva START I	16
5. 1. 2. Smlouva START II	17
5. 1. 3. Smlouva SORT (Moskevská dohoda).....	18
5. 2. Reflexe Ruské federace na rozšiřování vlivu Západu u jejích hranic v podobě systému PRO.....	19
5. 2. 1. Smlouva ABM	19
5. 2. 2. Vzájemná spolupráce na protiraketovém obranném systému.....	20
6. Postoj Ruské federace k rozšiřování NATO v postsovětském prostoru	24
6. 1. Postoj Ruské federace k rozšiřování NATO ve vybrané zemi postsovětského prostoru – Ukrajina	27
7. ZÁVĚR	31
8. SEZNAM LITERATURY	33
9. RESUMÉ.....	36

1. ÚVOD

V předkládané bakalářské práci se věnuji situaci vzniklé v mezinárodním systému v 90. letech. Rozpadem SSSR se vytvořila zcela nová geopolitická situace v Evropě, kde USA i Ruská federace chtěly uplatňovat svůj vliv. Vzniklo zde několik nezávislých států, které se stávaly součástí důležitých mezinárodních organizací. Považuji toto téma za důležité, jelikož proměnilo a transformovalo dosavadní mezinárodní pole. Práce je koncipována do 6 hlavních částí neboli kapitol.

V první části své práce se zabývám Organizací Severoatlantické smlouvy (The North Atlantic Treaty Organization – NATO). Cílem této kapitoly není podrobná analýza vojenské a civilní struktury NATO, nýbrž pouze základní stručná charakteristika jejího vzniku, členských zemí a fungování jejích institucí. Pro správnou orientaci v následujícím textu je potřeba si určité události sjednotit a dát do správných souvislostí. Jelikož se nejedná o organizaci, která by vznikla impulsivně, zabývám se zde i jednáními, která vzniku Aliance předcházela. Velmi krátce jsou zde zmíněny také přistupující země, kterým je větší prostor věnován v následujících kapitolách.

Vznik NATO na jedné straně mělo za následek vznik Varšavské smlouvy na straně druhé. Zde jsou dobře patrné geostrategické zájmy obou mocností. Ve druhé části práce se tedy zabývám zrcadlovým subjektem NATO – Varšavskou smlouvou. Čtvrtá část práce je věnována vývoji vztahů Ruské federace a NATO. Jejich vzájemné spolupráci a zájmům Ruské federace podílet se na tvorbě zahraniční politiky USA.

V páté předposlední části práce se věnuji dohodám týkající se jaderného odzbrojování a kontroly jaderného zbrojení. Problematika jaderných zbraní a zejména snižování jejich počtu patří mezi hlavní cíle NATO. Po rozpadu Varšavské smlouvy bylo potřeba NATO transformovat, jelikož se objevily nové

problémy mezinárodního systému a tím byl mezinárodní terorismus. Popisují zde vzájemnou spolupráci NATO a Ruské federace na systému PRO, který je s mezinárodním terorismem neodmyslitelně spjat.

Poslední část práce je věnována reakci Ruské federace na postupné rozšiřování NATO. Vybrala jsem analýzu vztahů Rusko – Ukrajina. Jelikož se jedná o území, které odděluje Rusko od přímého styku se Západem a také pro geostrategické zájmy jak Ruské federace tak i NATO v této oblasti.

1. 1. Shrnutí literatury

Jelikož jsem měla téma, které bylo dobře zpracované v českém jazyce, využívala jsem především české autory. Výborně zpracovaná je například kniha *Osudové konflikty XX. století* od Karla Pacnera, která podává čtenáři ucelený přehled nejdůležitějších momentů 20. století. či *Dějiny mezinárodních vztahů* od Zdeňka Veselého. Tyto dvě publikace jsem využila především při psaní prvních částí práce. Podrobnou analýzu o jaderném odzbrojování a kontroly jaderného zbrojení se zabývají autorů více - Petra Kuchyňková společně Petrem Suchým a Vlastislav Bříza. Při charakteristice NATO jsem čerpala hlavně z její příručky z roku 2001.

Cizojazyčné zdroje jsem čerpala z oficiálních stránek NATO, Kremlu, Euroskopu či Arms Control Association.

2. NATO – základní charakteristika

Organizace Severoatlantické smlouvy (The North Atlantic Treaty Organization - NATO) vznikla v důsledku rozdělení Evropy po druhé světové válce. Marshallův plán hospodářské obnovy sice vytvořil příznivé podmínky pro ekonomickou rekonstrukci Západní Evropy, ovšem nezajistil odolnost vůči politickému a ideologickému pronikání sovětského vlivu a nastolování komunistického režimu. Žádná západoevropská země nebyla sama schopna tomuto vlivu čelit, a proto byla potřeba vytvořit kolektivní alianční strukturu. Pro efektivitu takového svazku západních zemí bylo potřeba zapojení i USA. Zásady zahraniční politiky Spojených států ale neumožňovaly vojenské závazky mimo západní polokouli. Vzniku NATO proto předcházela různá jednání o bezpečnostní alianci, která bude složena pouze ze západoevropských států a vytvoří základ budoucího širšího svazku (Veselý, 2007: 371 – 372).

Dne 17. března 1948 podepsali v Bruselu zástupci Belgie, Francie, Lucemburska, Nizozemska a Velké Británie Smlouvu o hospodářské, sociální a kulturní spolupráci a o kolektivní sebeobraně (tzv. Bruselský pakt). Účelem této smlouvy bylo prohloubení vzájemných vztahů a zavázání se k vzájemné vojenské pomoci v případě agrese proti některému z nich. Uzavřením paktu vznikla struktura, která bývá nazývána též jako Západní unie. Přesto ovšem bylo toto uskupení daleko slabší než sovětská armáda, a proto zejména Velká Británie požadovala aktivní zapojení USA do procesu systému kolektivní obrany Západu (Šebestová, 2000: 3).

Jak už bylo řečeno, Spojené státy neplánovaly po válce uzavřít obranné spojení s demokratickými státy Evropy a ponechat zde své vojáky. Názor změnily až po ruském porušení dohod o spojenecké správě Německa, které vyvrcholilo čtrnáctiměsíční vojenskou blokadou západní části Berlína (Šebestová, 2000: 4).

Následně 11. června 1948 byla Kongresem USA přijata Vandenbergova rezoluce, která umožňovala zapojování USA do regionálních a kolektivních struktur i mimo západní polokouli. Po přijetí této rezoluce byla zahájena jednání, ještě společně s Kanadou a Západní unií o uzavření vojensko-politické aliance k zajištění bezpečnosti zemí ležících v oblasti Atlantského oceánu (Veselý, 2007: 372).

Dovršením všech předcházejících smluv byl první víkend v dubnu dalšího roku. Dne 4. dubna 1949 přivítal ve Washingtonu tehdejší ministr zahraničí Acheson zástupce z Belgie, Dánska, Francie, Nizozemí, Islandu, Itálie, Kanady, Lucemburska, Norska, Portugalska a Velké Británie. Všichni zástupci pozvaných zemí podepsali ve slavné Constitution Hall smlouvu o NATO¹. Parlamenty všech signatářských států smlouvu ratifikovaly v srpnu téhož roku, smlouva tedy vstoupila v platnost (Pacner, 2011: 296).

Senátor Tom Connally z Texasu přesně vystihl její smysl: „*Tato smlouva není namířena proti žádné konkrétní zemi. Je namířena pouze proti každému národu či zemi, které by uvažovaly o ozbrojené agresi proti některému z členských států*“ (cit. dle Pacner, 2011: 296).

V následujících letech přistoupily do NATO další země - Řecko a Turecko (1952), Spolková republika Německo (1955) Španělsko (1982), Česká republika, Polsko a Maďarsko (1999), Bulharsko, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko (2004), Albánie a Chorvatsko v roce 2009.

¹ The North Atlantic Treaty Organization (Severoatlantická smlouva, neformálně také Washingtonská smlouva, se skládá z 14 článků. Členské země touto smlouvou potvrzují svou víru v cíle a zásady Charty Spojených národů a touhu žít v míru se všemi národy a všemi vládami. Princip společné obrany je zakotven v článku 5 této smlouvy. Kompletní znění celé Severoatlantické smlouvy a jejích článků je dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm, 4. 11. 2011.

Společně se zakládajícími zeměmi se NATO skládá v současné době z 28 nezávislých členských zemí.²

Sídlo NATO se nachází na okraji severovýchodní části Bruselu v Belgii. Důležité je zmínit, že hlasování v této mezinárodní organizaci neprobíhá většinovým hlasováním zástupců jednotlivých členských zemí. Konečnému rozhodnutí předcházejí debaty, konzultace, vyjadřování stanovisek a názorů. Výsledkem je pak rozhodnutí, které je nejlepší pro všechny členské státy. Tento postup rozhodování zajišťuje rovnost mezi členskými státy a zároveň jistotu podpory výsledku při jeho naplňování (Příručka NATO, 2001: 150).

Jaké jsou hlavní politické a rozhodovací instituce³? Nejdůležitějším rozhodovacím orgánem NATO je Severoatlantická rada (North Atlantic Council – NAC), která je složena ze stálých zástupců všech členských států NATO. Severoatlantická rada je jediným orgánem Aliance, který čerpá svoji pravomoc přímo ze Severoatlantické smlouvy. Zároveň nese odpovědnost za vytvoření podřízených složek. NAC vytvořila mnoho výborů a plánovacích skupin – Výbor pro obranné plánování (DPC), Skupinu pro jaderné plánování (NPG) a Vojenský výbor (MC). Práci pro NAC připravují podřízené výbory, které jsou odpovědné za jednotlivé oblasti politiky - Vyšší politický výboru (Senior Political Committee - SPC), pokud je rozšířen o odborníky na příslušné téma, tak se jedná o Senior Political Committee Representatives - SPC(R), dále pak pravidelný Politický výbor (Political Committee - PC), Výkonná pracovní skupina (Executive Working Group – EWG), Vyšší komise pro zdroje (Senior Ressource Board - SRB), Výbor pro civilní rozpočet (Civil Budget Committee -

² NATO Member Countries, členské země NATO, dostupné na:
http://www.nato.int/cps/en/natolive/nato_countries.htm, 04. 11. 2011.

³ Podrobnou charakteristiku civilní a vojenské struktury NATO nabízí oficiální web NATO, NATO Organisation, dostupné na: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/structure.htm>, 7. 11. 2011.

CBC), Výbor pro vojenský rozpočet (Military Budget Committee - MBC), Výbor pro infrastrukturu (Infrastructure Committee - IC). Činnost sekretariátu NAC zajišťuje příslušné oddělení mezinárodního sekretariátu NATO, především Výkonný sekretariát. Tento sekretariát zajišťuje plnění úkolů uložených NAC. Vlády členských států jsou zde zastupovány stálými zástupci na úrovni velvyslanců. Summity neboli zasedání na nejvyšší úrovni za účasti hlav států nebo předsedů vlád se konají vždy, když je třeba projednat mimořádně důležité otázky (Příručka NATO, 2001: 147 – 148).

Nejvyšším úředníkem NATO je generální tajemník, který předsedá zasedáním NAC a dalším významným orgánům NATO. Generální tajemník pochází z některé z členských zemí a má diplomatické jednání, které je nutné k vytvoření konsenzu v NAC a v mezinárodních jednáních, kde NATO zastupuje (Šebestová, 2000: 11).

3. Varšavská smlouva – její vznik a cesta k zániku

Sovětský svaz se stavěl proti integraci Západu a zvláště začlenění Spolkové republiky Německo do NATO. Reakcí Sovětského svazu na postupné rozšiřování NATO v Západní Evropě bylo vytvoření vojensko-politického paktu. Dne 14. května 1955 podepsaly státy sovětského bloku (vedle SSSR, Albánie, Bulharsko, Československo, Maďarsko, Polsko, Rumunsko a jako reakci na vstup SRN do NATO se členem stalo i NDR) multilaterální smlouvu – Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci. Tento pakt je znám jako Varšavská smlouva⁴. Jugoslávie do této organizace nevstoupila. Sovětský svaz připouštěl rozpuštění Varšavské smlouvy pouze pod podmínkou rozpuštění NATO.

⁴ Podrobné seznámení s Varšavskou smlouvou lze nalézt v Dokumentech československé zahraniční politiky 1945 – 1960. Ed. V. Kotyk. Praha, 1960, s. 322-326.

Evropa tak byla rozdělena do dvou politicko-vojenských bloků. Západní mocnosti byly pod ochranou NATO v čele s USA a východní uskupení pod Varšavskou smlouvou v dominantní pozici Sovětského svazu. Rozdíl mezi oběma organizacemi byl v tom, že Varšavská smlouva byla vojenským nástrojem sovětské vlády ve východní Evropě a NATO politickou aliancí rovnoprávných států za účelem společné obrany (Veselý, 2007: 379 – 380).

Hlavním důvodem vzniku Varšavské smlouvy byla snaha posunout své pozice co nejdále na Západ a zajistit si maximální převahu ve výzbroji a vojsku. Státy této smlouvy udržovaly neustále ve zbrani milióny lidí, což vedlo k obrovským nákladům. V roce 1985 začala éra, kdy se pojetí Varšavské smlouvy dostávalo do rozporu s novým Gorbačovým pojetím sovětské zahraniční politiky. Gorbačov používal ve svých projevech termíny jako svoboda volby a právo národů na vlastní cestu rozvoje. To bylo první impulsem k zániku Varšavské smlouvy, jelikož se začaly objevovat dezintegrační tendence uvnitř svazku, koordinace iniciativ byla daleko složitější a v neposlední řadě se zostřily neshody v oboustranných vztazích. Zejména státy Polsko, Maďarsko a Československo se stále více identifikovaly jako středoevropské státy než státy Východu (Kotyk, 2009: 243 – 244).

Gorbačova koncepce zahraniční politiky měla nečekané důsledky – těsnější kontakt s vyspělou Západní Evropou a narušení kolektivní podřízenosti v rámci Varšavské smlouvy. Nejvíce ovlivňoval proces rozpadu Varšavské smlouvy mezinárodní vývoj ve druhé polovině osmdesátých let. Svět, který byl po druhé světové válce rozdělen na dva politicko-vojenské bloky, se výrazně změnil. Z konfrontační politiky obou bloků se přesunul k politice mezinárodní spolupráce. Výsledkem byla řada ústupků sovětské zahraniční politiky při jednáních v důležitých bodech mezinárodních vztahů. Jako příklad použiji rok 1989, kdy SSSR odvolal svá vojska z Afghánistánu a v říjen roku 1990, kdy sovětská politika akceptovala sjednocení Německa a jeho členství v NATO.

Dalším důkazem spolupráce obou bloků bylo přátelství prezidenta Spojených států George Bushe s Gorbačovem. Bylo tedy otázkou času, kdy bude položena otázka další existence Varšavské smlouvy. Blížící se zánik Varšavské smlouvy naznačil i prezident Václav Havel při svém projevu v sídle NATO 21. března 1991. Pronesl zde, že na konferenci ministrů zahraničních věcí států Varšavské smlouvy, která se uskutečnila v Praze v březnu 1990, bylo rozhodnuto o zániku všech vojenských struktur a orgánu Varšavské smlouvy (Kotyk, 2009: 245 – 253).

O zániku Varšavské smlouvy bylo rozhodnuto 1. července 1991 v Praze na posledním zasedání Politického poradního výboru členských států Varšavské smlouvy. Byl zde podepsán Protokol o ukončení její činnosti (Kotyk, 2009: 254).

Koncem června téhož roku došlo i k zániku Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP). Konec činnosti těchto obou organizací už jenom předurčoval rozpad Sovětského svazu. Poslední tečkou rozpadu Sovětského svazu se staly lednové události v Pobaltí. Maršál Dmitrij Jazov a generál Valentin Varennikov použili tvrdé vojenské síly na potlačení emancipačního hnutí v Lotyšsku, Litvě a Estonsku. Ve dnech 12. a 13. ledna obsadilo komando KGB Alfa televizní a rozhlasové centrum ve Vilniusu, zároveň pohotovostní oddíly OMON obsadili tiskárnu v Rize. Při obraně litevského vysílače zemřelo 14 lidí a stovky jich byli zraněni. Následně proběhala lidová referenda v pobaltských republikách pro okamžitou samostatnost. Lotyšsko a Estonsko deklarovaly nezávislost ve dnech 19. a 20. srpna. Litva formálně už v březnu 1990, ale Moskva jí samostatný status potvrdila až v září 1991. Samostatnost postupně vyhlášovala Ukrajina, Bělorusko, Moldava, Ázerbajdžán, Uzbekistán, a Kyrgyzstán. V září se přidaly další státy jako Tádžikistán, Gruzie a Arménie (Nálevka, 2000: 240 – 241).

K potvrzení rozpadu Sovětského svazu došlo 21. 12. 1991, kdy prezidenti Ruska (Jelcin), Ukrajiny (Kravčuk) a Běloruska (Šuškevič) podepsali

tzv. Bělověžské dohody. Na základě těchto dohod se rozpustil Sovětský svaz a vzniklo Společenství nezávislých států. Do tohoto společenství vstoupily kromě pobaltských republik a Gruzie, všechny bývalé svazové republiky (Leichtová, 2008: 382).

4. Vývoj vztahů Ruské federace a NATO po skončení studené války

Po rozpuštění Varšavské smlouvy v Praze a následném rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 se vytvořil nový prostor pro éru světového míru a stability. Naskytly se otázky zda-li má vůbec NATO ještě smysl. Otázka se ovšem brzy vyřešila a potřeba NATO byla jasná. Hrozba útoků státům NATO ze strany Sovětského svazu sice zmizela, ale objevila se řada nových hrozeb a konfliktů. Vojenská síla a ochrana států NATO se ukázala být nezbytnou i po studené válce. V Evropě se rozrostly především etnické a náboženské konflikty, rozšířily se obavy z epidemií, hladomoru, z postižených oblastí uprchli miliony lidí. V 90. letech proto NATO prošlo transformací a rozšířilo své původní poslání o činnosti, které vedou k nastolení a udržení míru. NATO poprvé použilo vojenské síly, aby pomohlo ukončit ozbrojené konflikty na území bývalé Jugoslávie. Reforma se týkala především velení a složení vojenských sil. Vytvořil se nový model vojenských jednotek, které prošly novou výbavou a sloužily k potřebám různých typů operací. Jedná se především o záchranné akce v případě přírodních katastrof, odstraňování následků ekologických havárií, udržování míru a pořádku po ukončení bojů a bojové akce, jakou byla válka v Kosovu. Zde byly nasazeny masivní vojenské údery s cílem nastolit mír v určité oblasti (Šebestová, 2000: 5 – 7).

Dalším hlavním směrem, kromě společné obrany, byla spolupráce s nečlenskými státy na posilování stability celé Evropy. Existence NATO zaručovala politickou stabilitu a neroztříštěnost tohoto regionu. Pokud by se rozpadla, některé státy by byly velmi slabé a představovaly by snadné ohnisko pro vypuknutí krvavých bojů (Brzezinski, 1999: 82).

V lednu 1994 vedoucí představitelé na Bruselském summitu potvrdili, že NATO je otevřeno pro členství dalším evropským zemím, které se budou podílet na bezpečnosti v severoatlantickém prostoru. Během roku 1995 vznikla Studie o rozšíření NATO, kde byla zvážena všechna kritéria týkající se přijetí dalších členů do Severoatlantické aliance. Proč vůbec rozšiřovat NATO o další členy? Jelikož po zániku Varšavské smlouvy se vyskytla příležitost posílit bezpečnost a rozšířit stabilitu v celém euroatlantickém prostoru. NATO potvrdilo, že jeho rozšíření nikoho neohrožuje a zůstane organizací, jejíž hlavním cílem je zachování míru v euroatlantickém prostoru a zajištění bezpečnosti pro její členy (Příručka NATO, 2001: 59 – 61).

NATO zároveň na lednovém summitu v Bruselu představilo jeho další iniciativu – Partnerství pro mír (Partnership for Peace – PfP). Cílem PfP je posílit stabilitu a bezpečnost v Evropě. Jeho program přesahuje hranice obranné spolupráce a snaží se mezi jednotlivými zeměmi a NATO vybudovat opravdové partnerství. Do programu byly přizvány všechny státy zapojené v Radě severoatlantické spolupráce (NACC)⁵ a všem členským zemím OBSE, které byly schopny se na Partnerství pro mír podílet (Fidler – Mareš, 1997: 226).

Ruská federace se v roce 1994 k Partnerství pro mír připojila také na základě spolupráce od roku 1991 s Radou severoatlantické spolupráce (NACC). Ruská federace chtěla pokračovat ve spolupráci s NATO nad původní plán PfP. Mezi oběma subjekty probíhaly konzultace mezi velvyslanci, ministry i

⁵ NACC vystřídala v květnu 1997 Rada euroatlantického partnerství (EAPC)

experty z různých odvětví. Tato úzká spolupráce se projevila při vzniku Mírové smlouvy o Bosně a Hercegovině z roku 1995. Dalším výsledkem spolupráce v roce 1998 bylo ustanovení o euroatlantickém koordinačním středisku reakce na katastrofy a Euroatlantické jednotce reakce na katastrofy. V roce 1997 přesně 20. 5. 1997 byl podepsán mezi NATO a Ruskou federací Zakládající akt NATO – Rusko (Příručka NATO, 2001: 78 – 80).

Jako další projev spolupráce vznikla 18. července 1997 Stálá společná rada NATO – Rusko (Russia Permanent Joint Council). Všechny tyto kroky měly vést k budování stabilního a jednotného kontinentu. Pro Rusko to ovšem neznamenal, podílet se na rozhodování o nových členech ani o rozmisťování spojeneckých jednotek o což usilovalo (Fidler – Mareš, 1997: 234).

5. Úloha NATO při kontrole jaderného zbrojení a systému PRO

Mezi hlavní cíle NATO patří zajištění bezpečnosti v otázce kontroly zbrojení, odzbrojování a nešíření jaderných zbraní. Severoatlantická aliance vydala roku 1999 Strategickou koncepci, která zaručuje aktivní zapojení do řešení otázek týkající se jaderných zbraní. Při této kontrole a redukci jaderného potenciálu jsou důležité smlouvy uzavřené mezi Spojenými státy a Ruskou federací (Příručka NATO, 2001: 137 – 138).

5. 1. Smlouvy uzavřené mezi Spojenými státy a Ruskou federací

V osmdesátých letech se do čela Sovětského svazu dostal Michail Gorbačov, který vedl několik jednání s Ronaldem Reaganem. Jejich vzájemné rozhovory vedly ke skutečnému jadernému odzbrojování. V roce 1987 oba státy přistoupily ke smlouvě o likvidaci raket středního a kratšího doletu INF. Na tuto smlouvu navazuje smlouva o omezení, resp. snížení počtu strategických

jaderných zbraní START I. Úspěšné kroky jednání na poli jaderného odzbrojení vedly k dalším snahám o snižování počtu jaderných zbraní. Následníkem START I byla smlouva START II. V době její ratifikace v Rusku panovaly obavy z rozšiřování NATO, zároveň také z amerického systému protiraketové obrany, a proto se jí zde nepodařilo ratifikovat (Bříza, 2010: 33 – 35).

5. 1. 1. Smlouva START I

V roce 1982 začala série jednání o snížení počtu strategických jaderných zbraní mezi Západem a Východem. Hlavním cílem bylo uzavření smlouvy, která měla za následek redukci počtu jaderných zbraní. Od roku 1982 do roku 1986 bylo obtížné se dohodnout na společných parametrech smlouvy. Velkým problémem byly odlišnosti ve struktuře strategických zbraňových systémů. Smlouva START I byla podepsána až v červenci roku 1991 v Moskvě Georgem H. W. Bushem a Michailem Gorbačovem. V platnost tato smlouva vstoupila v prosinci 1994 a vypršela koncem roku 2009. Jelikož měl Sovětský svaz jaderné zbraně rozptýlené po velkém území, logicky s jeho rozpadem se jaderné zbraně nacházely v jiných státech – Ruské federaci, Běloruska, Ukrajiny a Kazachstánu. Z toho důvodu byl v květnu 1992 přijat Lisabonský protokol, který zavazoval zmíněné státy dodržovat podmínky stanovené START I (Bříza, 2010: 214 – 215).

Lisabonský protokol byl ratifikován roku 1993 a státy bývalého SSSR (Bělorusko, Kazachstán a Ukrajina) se zde zavázaly odevzdat jaderné zbraně Rusku nejpozději do 1. července 1992 a strategické nukleární zbraně do konce roku 1994. Přidaly se tak k dodržování dohody NPT a začlenily se mezi bezjaderné státy (Kuchyňková, 2005: 51).

Smlouvou START I se stal velký zlom, jelikož se jednalo o historicky první odzbrojovací dohodu redukující strategický jaderný arzenál Ruské federace (dříve SSSR) a Spojených států. Jelikož se jednalo o první smlouvu tohoto typu, měla určité nedostatky - smlouva umožnila redukovat starší jaderný arzenál a oba signatáři si mohli ponechat nejmodernější výzbroj. Smlouva nezakazovala výrobu, vývoj a rozmisťování nových jaderných zbraňových systémů. Nedokonalosti a mezery v této smlouvě zapříčinily další jednání o snižování a likvidaci jaderných zbraní (Bříza, 2010: 215 – 216).

5. 1. 2. Smlouva START II

Tato smlouva přímo navazuje na její předchůdkyni a ještě více snižuje počet strategických jaderných zbraní. V lednu 1993 byla podepsána START II prezidenty Georgem H. W. Bushem a Borisem Jelcinem. START II snižovala počet jaderných hlavic na obou stranách na 3600⁶. Na Helsinském summitu v březnu roku 1997 zástupci USA (Bill Clinton) a Ruské federace (Boris Jelcin) dohodli na pokračování START II ve START III (až bude START II ratifikována a vstoupí v platnost). Bylo stanoveno, že budoucí dohody o START III budou obsahovat čtyři základní složky: limit 2,000-2,500 rozmístěných strategických jaderných hlavic na každé straně do konce roku 2007, opatření týkající se průhlednosti strategických jaderných hlavic, zásob k ničení strategických hlavic a rozšíření stávajících dohod START na dobu neurčitou.⁷

⁶ Z původních 6000 jaderných hlavic, které stanovovala Smlouva START I.

⁷ Informace o Smlouvě START II, dostupné na:
<http://www.armscontrol.org/factsheets/start2chron>, 10. 11. 2011.

Je důležité zmínit, že smlouva START II nevzešla nikdy v platnost. Jednak jí ruská Duma ratifikovala až v roce 2000, přičemž Senát Spojených států učinil již v roce 1996 a za další dne 13. prosince 2001 americký prezident George W. Bush prohlásil, že Spojené státy odstupují od smlouvy ABM (Smlouva o omezení systémů protiraketové obrany), což mělo za následek prohlášení ruského prezidenta Vladimira Putina, že odstoupením Spojených států od ABM se již Rusko necítí být START II (Krejčí, 2010: 488).

5. 1. 3. Smlouva SORT (Moskevská dohoda)

Jednalo se o smlouvu, která měla za následek redukci ofenzivních strategických sil. Zavazovala Spojené státy i Ruskou federaci ke snížení počtu operačně rozmístěných nukleárních hlavic na 1700 – 2200. Smlouva SORT byla ratifikována americkým Senátem i ruskou Dumou a vstoupila v platnost 1. června 2003. Tato Smlouva SORT byla nahrazena novým START (The New Start) dne 05. 02. 2011. Podpisem smlouvy v Moskvě 24. května 2002 se z USA potažmo NATO a Ruskou federací staly spojenci v oblasti mezinárodního boje proti terorismu.⁸

Jelikož se Ruská federace potýkala s ekonomickými problémy a neměla prostředky na vývoj rozsáhlejších programů protiraketové obrany, tak Smlouva SORT pojednává pouze o strategických jaderných rozmístěných hlavicích v operačním stavu. O těch, které jsou uskladněny, neříká nic. Ruská federace si tak zajistila jadernou bezpečnost na odstrašujícím účinku druhého úderu strategických útočných zbraní (Kuchyňková, 2005: 79 – 80).

⁸ Informace o Smlouvě SORT dostupné na:

<http://www.armscontrol.org/factsheets/USRussiaNuclearAgreementsMarch2010>, 10. 11. 2011.

5. 2. Reflexe Ruské federace na rozšiřování vlivu Západu u jejich hranic v podobě systému PRO

5. 2. 1. Smlouva ABM⁹

Uzavření této smlouvy bylo potřeba k zachování strategické rovnováhy mezinárodního systému. Smlouva zakazovala rozmístění systému národní protiraketové obrany obou států (USA a SSSR) mimo jejich území. Smlouvu ABM podepsali 26. května 1972 v Moskvě prezident Richard Nixon a generální tajemník ÚV KSSS Leonid Brežněv, již 3. října 1972 vešla smlouva v platnost (Pitschmann, 2005: 319).

Hlavním cílem zmiňované smlouvy bylo omezit závody ve zbrojení a odvrátit riziko vypuknutí jaderné války. Obě strany se zároveň zavázaly omezit své systémy protiraketové obrany, přijímat další opatření související s touto smlouvo a použít protiraketovou obranu na ochranu celého území své země, nikoliv pouze pro ochranu vzdálených regionů.¹⁰

Mimo jiné smlouva ABM zakazovala vyvíjet, testovat či rozmístit ABM systémy a jejich součásti na moři, ve vzduchu a ve vesmíru. Signatářské země nesměly vyvíjet antibalistické rakety s vícečetnými hlavicemi, vybavovat již

⁹ Anti-Ballistic Missile Treaty (Smlouva o omezení systémů protiraketové obrany USA – SSSR)

¹⁰ Treaty between the United States of America and the Union of Soviet socialist republics on the limitatin of anti-ballistic systems, dostupné na:

<http://www.state.gov/www/global/arms/treaties/abmpage.html>, 10. 11. 2011.

rozmístěné antibalistické rakety vícečetnými hlavicemi a vyvíjet či testovat rychle nabíjecí odpalovací zařízení antibalistických raket. Dále pak smlouva zavazovala oba státy k tomu, že jejich radary včasného varování nebudou mít zneužitelný potenciál a k jejich rozmístění dojde jen podél hranic. Testování ABM systémů na neoficiálních základnách zakázáno ovšem nebylo. (Kuchyňková – Suchý, 2005: 41-46).

5. 2. 2. Vzájemná spolupráce na protiraketovém obranném systému

Zcela jiný postoj zaujaly Spojené státy po 11. září 2001, kdy prezident Bush oznámil odstoupení USA od Smlouvy ABM. Putin následně prohlásil, že vypovězení smlouvy ABM není vojenskou hrozbou pro Rusko (Bříza, 2010: 218).

Putin reagoval chytře, jelikož si byl vědom potřeby udržet dobré vztahy s USA. Jen přes dobré vztahy se Spojenými státy má Rusko možnost podílet se na energetické bezpečnosti a vytvářet lepší vztahy se spojenci USA. Ruskou federaci dobré vztahy se Západem staví do pozice partnera v realizaci hlavních amerických zájmů (Votápek – Kratochvíl, 2004: 97 – 98).

Přes utužování dobrých vztahů s USA, Rusko začalo s vývojem nových prostředků, které měly překonat protiraketový systém USA. Ruská federace prohlašovala, že její následný vývoj nových technologických prostředků, které dokázaly překonat protiraketový systém obrany, není namířen proti USA. Když se Rusko dozvědělo o úmyslech Spojených států rozmístit systém protiraketové obrany ve střední Evropě, uvedl, že Ruská federace bude pokračovat ve výzkumu protiraketových systémů a naznačil i vytvoření zcela nového umístění obranného systému. Lze říci, že ruská zahraniční politika ve svých úmyslech v

oblasti odvetných opatření značně přitvrdila po zveřejnění záměru USA umístit prvky systému protiraketové obrany ve střední Evropě (Suchý, 2007).

Cílem protiraketové obrany je včasné odpálení nepřátelské balistické rakety¹¹ a vypálením proti-rakety zničit nepřátelskou balistickou raketu než zasáhne cíl.¹²

Ruská federace bere případnou instalaci PRO ve střední Evropě jako strategickou hrozbu. Strany uvádějí, že systém je zaměřen na hrozby přicházející z Blízkého východu a Rusko svojí geografickou polohou nemůže být ohroženo. Na důkaz pravdivosti svých tvrzení nabízejí Spojené státy pozorování na základnách systému PRO a možnosti spoluúčasti. Někteří kritici ruského postoje poukazují na to, že Rusko svými postoji omlouvá zvyšující se náklady ve vojenském sektoru (Hynek – Střítecký, 2010: 14 – 15).

Ruská federace vytvořila svůj vlastní návrh kolektivního systému protiraketové obrany za účasti USA, Evropské unie a Ruska. Rusko také nabídlo Spojeným státům ke společnému užívání ruskou radiolokační stanici na území Ázerbájdžánu a radiolokační stanici na Severním Kavkazu. PO předložení těchto návrhů se Ruská federace domnívala, že Spojené státy odstoupí od svých projektů protiraketové obrany v České republice a Polsku. Ruská federace se spletla. Další pochybnost k nezištnosti strategického jednání Spojených států nutno zmínit, že nešlo o systém NATO, ale systém amerických

¹¹ Balistické řízené rakety jsou jedním z nejúčinnějších zbraňových prostředků, jelikož dokážou zasáhnout velmi vzdálený cíl za velmi krátkou dobu. Tato balistická raketa po odpálení letí na cíl převážně po trajektorii, výška letu se pohybuje v rozmezí 300 – 2000 km a rychlost dosahuje hodnoty 5 – 10 km/s. Balistické rakety můžeme dělit na několik typů podle délky dosahu na rakety. Rozlišujeme rakety krátkého doletu (až 1000 km), středního doletu (až 3000 km), dlouhého doletu (až 5500 km) a mezikontinentální (nad 5500 km) viz: Co jsou to balistické rakety?, dostupné na: http://www.protiraketovaobrana.cz/obrana.asp?y=obrana/coje_ucel.htm¶m=1, 11. 11. 2011

¹² Účel protiraketové obrany, dostupné na: http://www.protiraketovaobrana.cz/obrana.asp?y=obrana/coje_ucel.htm¶m=1, 11. 11. 2011.

států na vybudování vlastní protiraketové obrany ve východní Evropě. Dohoda o umístění systému amerického radiolokačního systému na českém území byla podepsána v Praze 8. července 2008, Polsko ji podepsalo v roce 2009. To, že Ruská federace není projektu USA nakloněna a dává to hlasitě najevo. Ruská federace se cítí být strategicky omezena, jelikož není jistota, že USA nebudou chtít dál systém PRO rozmisťovat i v jiných státech bývalého Sovětského bloku. V případě takového jednání má Ruská federace k dispozici nejmodernější komplex Iskander v Kaliningradské oblasti. Dosah raket Iskander je 500 kilometrů a jejich sestřelení je skoro nemožné. Dále pak výzbroje nejnovějších komplexů Topol-M, rychlejší přezbrojení jaderných ponorek novými, silnějšími mezikontinentálními střelami a urychlenou výstavbu šesti ponorek nové generace nesoucí rakety Bulava. Prezident Dmitrij Medveděv prohlásil, že tato opatření budou vykonána pouze v případě, že USA přistoupí na realizaci protiraketové obrany v České republice a Polsku, od které USA upustilo (Primakov, 2010: 132 - 134).

Íránská hrozba vychází především z dynamiky íránského raketového programu a z prohlášení íránského režimu, že své technologie v případě potřeby použije. Systém PRO spočívá na defenzivním charakteru. Systém PRO je napojený na NATO, a je tak zdůrazňována převládající orientace na obranu, jejímž principem by bylo zničit útočící balistické střely z Blízkého východu. Zajímavý je pohled na vzájemný vztah USA a České republiky v rámci systému PRO. Spojené státy chtějí především zabránit napadení strategickými zbraněmi a možnost vydírat americkou zahraniční politiku. Pro Českou republiku je PRO stvrzením amerických garancí ve vztahu k bezpečnosti České republiky a Evropy (Hynek – Střítecký, 2010: 16).

Ruská protiradarová rétorika ve střední Evropě zapříčinila vzednutí vlny kritiky k defenzivním systémům umístěným v České republice a Polsku. Začaly debaty o tom, jestli mají systémy protiraketové obrany vůbec smysl (Suchý, 2007).

Problémy související s PRO vážně ohrozily ruskoamerické jednání o nové smlouvě START. Ruská federace si vymohla dodatek ke smlouvě, který se týkal právě protiraketové obrany. V nové smlouvě START protiraketová obrana uznává existenci vzájemné souvislosti mezi strategickými útočnými zbraněmi a strategickými obrannými zbraněmi. Senát přesto novou smlouvu ratifikoval.¹³

Jedním ze základních cílů NATO je i mezinárodní boj proti terorismu. Ruská federace se stala součástí tohoto boje a schválila 1. března 2006 Federální zákon proti terorismu, který se skládá z 27 článků a obsahuje základní principy v boji proti terorismu. V článku 4 tohoto zákona se Ruská federace vyslovuje pro spolupráci s cizími státy, jejich bezpečnostními složkami a mezinárodními organizacemi spolupracovat v boji proti terorismu.¹⁴

Mezi hlavní strategické úkoly svěřené Ministerstvu obrany Ruské federace v boji proti mezinárodnímu terorismu patří analýza přichozích informací o dynamice stavu šíření mezinárodního terorismu. Navrhuje oblasti spolupráce, podílí se na tvorbě a rozvoji účinného systému pro odhalování, prevenci a potlačování teroristických činů.¹⁵

Při vyhodnocování hrozeb globálního terorismu NATO těsně spolupracuje se všemi svými spojenci. Ruská federace má tak možnosti

¹³ Where is the New START data?, dostupné na:

http://russianforces.org/blog/2011/03/where_is_the_new_start_data.shtml, 11.11. 2011.

¹⁴ Plné znění celého Federálního zákona v boji proti terorismu je dostupný na:

<http://nak.fsb.ru/>, 16. 03. 2011.

¹⁵ Boj proti terorismu, dostupné na: <http://www.mil.ru/848/28140/index.shtml>, 16. 03. 2011.

zapojení se do západního systému bezpečnostních aliancí. Ruská zahraniční politika používá v boji s terorismem preventivních úderů - zaměřené na fyzickou likvidaci jednotlivých teroristů.(Eichler, 2007: 187).

Ruský prezident Dmitrij Medveděv ve svém projevu dne 08. 02. 2011 prohlásil: *‘‘Rusko bude nekompromisní v boji proti mezinárodnímu terorismu, bude spolehlivým spojencem těch států, které použijí legitimní prostředky boje proti terorismu. Významným přínosem v tomto směru bylo uzavření Smlouvy o snížení a omezení strategických útočných zbraní mezi Ruskem a Spojenými státy, která vstoupila v platnost v těchto dnech. Tento výsledek byl dosažen na základě vzájemné spolupráce, a očekáváme, že přispěje k dalšímu formování globální bezpečnosti’’*¹⁶.

6. Postoj Ruské federace k rozšiřování NATO v postsovětském prostoru

„Když skončila studená válka, mělo NATO 15 členů. Původně byly členy: Belgie, Francie, Kanada, Island, Itálie, Lucembursko, Nizozemí, Norsko, Portugalsko, Spojené státy, Velká Británie (1949). Potom postupně přijalo dalších 12 států. Během studené války: Řecko a Turecko (1952), Spolková republika Německo (1955), Španělsko (1982). Nejnovějšími členy jsou: Česká republika, Polsko a Maďarsko (1999), Bulharsko, Estonsko, Litva, Lotyšsko,

¹⁶ Dmitrij Medveděv přijal pověření vedoucích deseti nových diplomatických misí v Rusku, dostupné na: <http://www.kremlin.ru/news/10268>, 10.11.2011

Rumunsko, Slovensko, Slovinsko (2004), Albánie a Chorvatsko (2009) (Pacner, 2011: 665).

Jak již bylo řečeno v kapitole výše, vztah Ruské federace a NATO určuje Ustavující akt o vzájemných vztazích, spolupráci a bezpečnosti ze dne 27. května roku 1997. V kapitole O vývoji vztahů Ruské federace a NATO po skončení studené války této práce, jsou vymezeny důležité mezníky procesu rozšiřování NATO. Ve zkratce zmíním, že se jedná o rozhodnutí bruselského zasedání rady NATO z ledna 1994, dále pak Studie o rozšíření NATO ze září 1995, Madridská schůzka z roku 1997 a pražská vrcholná schůzka z roku 2002. V červenci roku 1997 se v Madridu rozhodlo o první vlně rozšíření NATO s bývalými zeměmi sovětského bloku, byly jimi - Polsko, Maďarsko a Česká republika. V Praze roku 2002 pak bylo rozhodnuto o dalším rozšíření - Bulharsko, Estonsko, Litvu, Lotyšsko, Rumunsko, Slovinsko a Slovensko, které přistoupily v roce 2004, Albánie a Chorvatsko se přidaly v roce 2009¹⁷ (Eichler, 2004: 71).

Nedotknutelnost hranic Západu sovětských hranic mělo pro Sovětský svaz a následně i Ruskou federaci zásadní význam. Hranice plnily funkci nepropustné zdi jenž měla zabránit proniknutí vnějších vlivů dovnitř státu. Zároveň působila i směrem ven, jelikož zabraňovala odlivu lidí před krutostí režimu. S rozpadem Sovětského svazu vznikla nová situace - s přeměnou vnitřních hranic svazových republik se celá řada vnitrozemských regionů ocitla ve zcela nové roli pohraničních teritorií (Baar, 2005: 103).

Základní koncepcí rozšiřování NATO byl program Partnerství pro mír (PfP). Dnes s postupem času lze projekt hodnotit jako jednu z nejúspěšnějších iniciativ, které směřovaly ke stabilizaci postkomunistické části Evropy. Od roku

¹⁷ Fakta a události, Další rozšiřování NATO, viz Karel Pacner. Osudové okamžiky XX. Století. 2011: Praha, s. 665.

1993 usilovaly země střední a východní Evropy o členství v NATO (Šedivý, 2001: 23).

V červenci 1997 pozvalo NATO na Madridský summit Českou republiku, Maďarsko a Polsko do svých řad. Zároveň zde vznikla Stálá společná rada NATO – Rusko a komise NATO – Ukrajina. V dubnu 1999 se konal Washingtonský summit, kde byly přivítány a členy se zmiňované tři státy (Lukášek, 2010: 109).

Zároveň byl na summitu přijat Akční plán členství (MAP). MAP stanovuje podmínky členství kandidátských zemí v pěti oblastech – politicko-hospodářské, obranná a vojenské, oblasti zdrojů, oblasti bezpečnostní a v oblasti právní. Součástí MAP je i Roční národní program (ANP), ve kterém kandidátské země předkládají přípravy na členství. Kandidátské země musí splnit kritéria před vstupem do NATO podle Studie o rozšiřování NATO z roku 1995 (Šedivý, 2001: 24 – 25).

Ruská federace okomentovala začlenění 12. března 1999 České republiky, Maďarska a Polska do NATO jako největší strategickou chybu od konce studené války. V zemích, kde měl primárně v té době vliv Sovětský svaz, přešly do západních struktur (Hodač – Strejček, 2008: 61).

6. 1. Postoj Ruské federace k rozšiřování NATO ve vybrané zemi postsovětského prostoru – Ukrajina

Ukrajina začala v polovině roku 1990 přemýšlet o samostatnosti. Hnací silou byla reformní změna v Komunistické straně Ukrajiny (KPU) v čele s Leonidem Kravčukem, která prosazovala hlavní programové body strany Ruch¹⁸ o samostatnosti Ukrajiny. Deklaraci státní suverenity, přijatou v červnu 1990 potvrdili obyvatelé v referendu 1. prosince 1991. Následně pak 5. prosince téhož roku vyhláší Nejvyšší sovět odstoupení Ukrajiny od smlouvy o vytvoření SSSR z roku 1922 a uznává tím její samostatnost (Cabada: 2008: 402).

Rusko považuje postsovětský prostor (tzv. "blízké zahraničí") za prioritní sféru ruské zahraniční politiky, který je narušen rozšiřováním NATO. Ruská federace předpokládá respektování rozdílů mezi jednotlivými oblastmi v tomto prostoru a stanovení určité vzájemné spolupráce. Na Rusku je z ekonomického hlediska v tomto regionu hodně závislá právě Ukrajina a nemůže tak plně realizovat své cíle aniž by nebrala na Ruskou federaci ohled. Především kvůli vysoké energetické závislosti Ukrajiny na Rusku (Rusko svými dodávkami pokrývá 80% ukrajinské spotřeby energie), závislosti na ruském trhu (50% zahraničního obchodu je s Ruskem) a neschopnosti Kyjeva splácet dluhy Ruské federaci. Zároveň i pro Rusko je Ukrajina strategický region, protože představuje přímou blokádu hranic se západními zeměmi. Vztahy Ukrajina – Rusko se po rozšiřování NATO zhoršily (Baar, 2005: 113).

¹⁸ Ruch – politická strana, která se přiklání k myšlence posílení kulturního významu ukrajinského národa a osamostatnění Ukrajiny. Viz Cabada, Ladislav: 2008. Hybridní demokracie mezi Evropou a Ruskem. In: Cabada, Ladislav: *Nové demokracie střední a východní Evropy*, Oeconomica: Praha, str. 402.

I přesto, že Ruská federace není to, co býval Sovětský svaz ať už po stránce ekonomické či vojenské, a i přes přehlížení zájmů v 90. letech v regionu v době ruského ministra zahraničí Andreje Kozyreva, zůstává Rusko důležitým hráčem v geopolitice postsovětského prostoru. Pronikání západních velmocí do tohoto regionu ukázalo ruské slabiny a umožnilo některým státům odpoutat se od vlivu bývalého moskevského centra. Ruská federace se začala v regionu více angažovat. Ruský prezident Vladimír Putin si uvědomoval strategický význam regionu a v únoru roku 2003 byla podepsána nová ekonomická deklarace o ekonomické integraci Ruska, Běloruska, Kazachstánu a Ukrajiny. Surovinová závislost dává Rusku šanci, aby svůj vliv ve státech postsovětského prostoru nadále posiloval (Horák, 2005: 23 – 26).

V roce 1997 byla podepsána Smlouva o přátelství, spolupráci a partnerství mezi Ruskem a Ukrajinou. Oba státy zde prohlásily, že si navzájem respektují své hranice a zároveň zde byl dohodnut pronájem přístavu Sevastopol na dvacet let (vyprší v roce 2017). Ruská federace oficiálně uznala Krymský poloostrov jako integrální část Ukrajiny. Aby vešla tato smlouva v platnost, bylo potřeba ratifikace parlamenty obou zemí. Ukrajinským parlamentem prošla bez potíží již roku 1998, zatímco na ruské straně byly problémy. Nakonec se jí přece jenom ratifikovat podařilo a vešla v platnost v dubnu 1999 (Hodač – Strejček, 2008: 98 – 99).

Jak je zřejmé, Ruská federace měla a chtěla si uchovat pozici vlivného aktéra na Ukrajině. Naději od dohledu Ruska nad Ukrajinou, viděla Ukrajina v členství v NATO. Obyvatelé Ukrajiny se snažili vymanit z ruského vlivu a naději spatřovali v členství v NATO. Ukrajina je sice nezávislá, ale přesto úplné odpoutání od Ruské federace, kromě ekonomických důvodů znemožňuje i ruská menšina, kulturní, jazyková a historická rozpolcenost státu. Názorové neshody panují v ekonomicko-politickém, etnoteritoriální a strategicko-bezpečnostní rovině. Ruská federace má zájem o udržení vlivu na Ukrajině především kvůli klíčové strategicko-geografické poloze Ukrajiny v Černém moři.

Dalším důvodem, jsou ukrajinské průmyslové zdroje. Mezinárodní prostředí sleduje a vnímá Ukrajinu v geopolitické rovině jako možný konfliktní bod mezi Ruskem a Evropskou unií a Spojenými státy. Dalo by se skoro říct, že už jenom z principu vymanit se ze sovětské kontroly se Ukrajina se snaží o vstup do všech členství týkající se evropských a euro-atlantských struktur. Situace se mění po ruce 2000, kdy Vladimir Putin začal aplikovat důslednější postoje ke státům tzv. blízkého zahraničí a v roce 2004, kdy v ukrajinských prezidentských volbách vítězí Viktor Juščenko (Laryš, 2006: 68).

Velkou problematikou v rámci Rusko – ukrajinských vztahů byla otázka rozdělení majetku a splácení dluhů. Nejzávažnější krizí v tomto směru byly tzv. obchodní války, kdy Ruská federace uvalila roku 1996 dvacetiprocentní HDP na ukrajinské zboží. Ukrajina prohlašovala, že Rusko záměrně narušuje ukrajinskou ekonomiku, aby se nemohla stát hegemonek v tomto regionu (Laryš, 2006: 71).

Důležitým okamžikem v rámci ukrajinských prezidentských voleb se stala Oranžová revoluce. Tato revoluce se odehrávala od listopadu do prosince roku 2004 a ve volbách dne 21. listopadu zvítězil nejdříve Ruskem podporovaný dosavadní premiér Viktor Janukovyč. Zveřejnění výsledků bylo doprovázeno vlnou protestů a demonstrací, které jsou označovány za oranžovou revoluci (odkud název Oranžová revoluce), jelikož protože veřejnost měla dojem, že volby byly zmanipulované, tak dne 26. prosince byly vypsány nové prezidentské volby, ve kterých zvítězil Viktor Juščenko. To byla pro Ukrajinu dobrá zpráva, jelikož Juščenko je politik prozápadní a jeho nástup Západ začal zase vnímat Ukrajinu jako evropský stát. Ruský postoj k těmto volbám byl velmi kritický, což se dá z toho, co je psáno výše jasně vypožorovat. Došlo to až tak daleko, že ruská media je dokonce označila za nejhorší porážku ruské zahraniční politiky v postsovětském prostoru (Laryš, 2006: 73 – 74).

Změna nastala v únoru roku 2010, kdy se do čela Ukrajiny postavil prezident Janukovyč. Došlo tak ke zlepšení vztahů Rusko a Ukrajina, jelikož

Janukovyč byl pro ruský politik než pro západní. Jeho nástupem byla zažehnána touha Ukrajiny po vstupu do NATO. Janukovyč řídí politiku sbližování se s Ruskou federací, tudíž ukrajinští poslanci při hlasování o vstupu do NATO se vyslovili negativně a vstup odmítlo 259 ze 450 hlasujících. Ukrajina ovšem usiluje o členství v Evropské unii, zatím bezúspěšně.¹⁹

¹⁹ Ukrajina vzdala NATO, chce do EU, dostupné na:
<http://www.euroskop.cz/8957/16864/clanek/ukrajina-vzdala-nato-chce-do-evropske-unie/>, 11.
11. 2011.

7. ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo objasnit podobu mezinárodních vztahů na počátku 90. let dvacátého století. V prvních dvou kapitolách jsem se snažila představit NATO a Varšavskou smlouvy jako subjekty usilující o vliv kontrolu v nově vzniklém geopolitickém prostoru. Existuje mezi nimi značný rozdíl. Zároveň poukázat na nově vzniklé hrozby a rizika, kterým se NATO muselo přizpůsobit. Dalším cílem bakalářské práce bylo objasnit postoj ruské a americké zahraniční politiky k systému protiraketové obrany, se kterým úzce souvisí spolupráce v boji proti mezinárodnímu terorismu. Obě země vlastní rozvinutý protiraketový obranný systém na ochranu své země. Problémy ve vzájemných vztazích Ruské federace a USA se objevily s požadavkem – Spojených států na vytvoření radarové základny v České republice a s rozmístěním interkontinentálních balistických střel v Polsku. Ruská federace se postavila k tomuto požadavku negativně, jelikož má podezření, že onen systém je namířen i proti němu. Spojené státy sice argumentují, že pro ochranu své země potřebují mít základnu ve střední Evropě a zároveň, že tak sníží hrozbu mezinárodního terorismu spočívající v jaderných arzenálech ostatních zemí světa. Ačkoli se Rusko v otázce boji proti terorismu staví na rovinu dobrého a spolehlivého spojence, vybudování americké radarové základny odmítlo.

Cílem poslední části práce bylo objasnit negativní postoj Ruské federace k rozšiřujícímu se vlivu Západu na Ukrajině. V této kapitole se zabývám vysvětlením a vytyčením hlavních záměrů ruské zahraniční politiky v postsovětském prostoru, zejména na Ukrajině. Ukrajina je na Ruské federaci závislá především z ekonomického hlediska a energetického hlediska. Této závislosti využívá Ruská federace k udržení vlivu na Ukrajině, která je pro Rusko důležitá ze strategického hlediska, jelikož tvoří spojnici se Západem. Rozšiřování NATO směrem na východ do postsovětského prostoru je Ruskem

viděno negativně. Hlavním důvodem Ruské federace je obava narušení jeho vlivu v tomto regionu.

8. SEZNAM LITERATURY

LITERATURA:

BAAR, V.: 2005. *Decentralizační a dezintegrační procesy v Ruské federaci v 90. letech minulého století*. Ostravská univerzita: Ostrava.

BRZEZINSKY, Z.:1999. *Velká šachovnice*. Mladá Fronta: Praha.

BŘÍZA, V.: 2010. *Kontrola, regulace a úprava jaderného zbrojení*. Karolinum: Praha.

CABADA, L.: 2008. *Ukrajina: Hybridní demokracie mezi Evropou a Ruskem*. In: CABADA, L. a kolektiv: *Nové demokracie střední a východní Evropy*. OECONOMICA: Praha, 399 – 415.

EICHLER, JAN: 2004. *Mezinárodní bezpečnostní vztahy*. Oeconomica: Praha.

FIDLER, J. – MAREŠ, P.: 1997. *Dějiny NATO*. Paseka: Praha.

HODAČ, J. – STREJČEK, P.: 2008. *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a ve střední Evropě*. IIPS: Brno.

HYNEK, N. – STRÍTECKÝ, V.: 2010. *Český diskurs o protiraketové obraně a národní zájem*. *Mezinárodní vztahy*. 1/2010, 5 – 32.

KOTYK, V.: 2009. *Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku*. OECONOMICA: Praha.

KREJČÍ, O.: 2010. *Mezinárodní politika*. Ekopress: Praha.

KUCHYŇKOVÁ, P. – SUCHÝ, P.: 2005. *Vývoj a výsledky procesů kontroly zbrojení a odzbrojování: Marnost nad marnost?* Masarykova univerzita: Brno.

LARYŠ, M.: 2006. *Ukrajina*. In: Kuchyňková, P. – Šmíd, T.: *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru*. Masarykova univerzita: Brno, 68 –

89.

LEICHTOVÁ, M.: 2008. Ruská federace: Od Sovětského svazu k řízené demokracii. In: CABADA, L. a kolektiv: *Nové demokracie střední a východní Evropy*. OECONOMICA: Praha, 379 – 398.

LUKÁŠEK, L.: 2010. *Visegrádská skupina a její vývoj v letech 1991 – 2004*. Karolinum: Praha.

NÁLEVKA, V.: 2000. *Světová politika ve 20. století II*. Aleš Skřivan: Praha.

PACKNER, K.: 2011. *Osudové okamžiky XX. století*. Plus: Praha.

PITSCHMANN, V.: 2005. *Jaderné zbraně: nejvyšší forma zabíjení*. Naše vojsko: Praha.

PRIMAKOV, J.: 2010. *Svět bez Ruska?* Ottovo nakladatelství: Praha.

Příručka NATO: 2001. NATO Office of Information and Press. Brussels.

ŠEDIVÝ, J.: 2001. *Dilema rozšiřování NATO*. Ústav mezinárodních vztahů: Praha.

ŠEBESTOVÁ, J.: 2000. *NATO aliance pro 21. Století*. Ústav mezinárodních vztahů: Praha.

VESELÝ, Z.: 2007. *Dějiny mezinárodních vztahů*. Aleš Čeněk: Plzeň.

VOTÁPEK, V. – KRATOCHVÍL, P.: 2004. Pohled Ruské federace na projekt protiraketové obrany. In: Kohl, R. – Šulc, F.: *Protiraketová obrana*. Ústav mezinárodních vztahů: Praha, 95 – 101.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Arms Control Association - <http://www.armscontrol.org>

Euroskop - <http://www.euroskop.cz>

Ministerstvo obrany Ruské federace - <http://www.mil.ru>

Národní protiteroristická rada - <http://www.nak.fsb.ru>

Oficiální stránky NATO - <http://www.nato.int>

Oficiální stránky ruského prezidenta - : <http://www.kremlin.ru>

Protiraketová obrana - <http://www.protiraketovaobrana.cz>

Ruské strategické jaderné síly – <http://www.russianforces.org>

U.S. Department of State - <http://www.state.gov>

9. RESUMÉ

In the presented bachelor thesis is devoted to the situation arising in the international system in the 90 years. Collapse of the USSR has created an entirely new geopolitical situation in Europe, where U.S. and Russian Federation wanted to exercise their influence. There arose several independent states that became part of important international organizations. I think this topic is important, since the transformed and transforming existing international field. The work is drawn into 6 main sections or chapters. In the first part of my job I deal with the North Atlantic Treaty Organization (The North Atlantic Treaty Organization - NATO). The aim of this chapter is a detailed analysis of military and civilian structures of NATO, but only the basic brief description of its origin, member states and the functioning of its institutions. For proper orientation in the following text, we need to unite certain events and put into proper context. Since there is no organization that was created impulsively, I am engaged here and negotiations which preceded the emergence of the Alliance. Very briefly mentioned here are also an acceding country, which is more space devoted to the following chapters. The emergence of NATO on the one hand, resulted in the creation of the Warsaw Pact on the other. There are very apparent geostrategic interests of both powers. In the second part of the paper is thus concerned with mirror entity NATO - Warsaw Pact. The fourth part is devoted to the development of relations of the Russian Federation and NATO. Their mutual cooperation and interests of the Russian Federation to participate in shaping U.S. foreign policy. In the fifth-last part of the work I have been agreements on nuclear disarmament and nuclear arms control. The issue of nuclear weapons and in particular to reduce their number among the main objectives of NATO. After the disintegration of the Warsaw Treaty was necessary to transform NATO, since the emergence of new problems of the international system and the international terrorism. I describe here the mutual cooperation between NATO

and the Russian Federation on the PRO system that is international terrorism synonymous.

The last part is devoted to the reaction of the Russian Federation to the gradual expansion of NATO. I chose the analysis of relations Russia - Ukraine. Since this is a territory that separates Russia from direct contact with the West as well as geo-strategic interests of both Russia and NATO in this area.